

“น้ำดีไล่น้ำเสีย” พระราชดำริด้านการฟื้นฟูคุณภาพน้ำ

ภาพคลองเปรมประชากรยามค่ำคืนในปัจจุบัน

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เรื่องการใช้น้ำคุณภาพดีมาช่วยบรรเทาน้ำเน่าเสียหรือที่เรียกกันว่า “น้ำดีไล่น้ำเสีย” นั้น หมายถึง การใช้น้ำที่มีคุณภาพดีช่วยผลักดันน้ำเน่าเสียออกไปและช่วยให้ น้ำเน่าเสียมีสภาพเจือจางลง ทั้งนี้โดยรับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา หรือจากแหล่งน้ำภายนอกส่งไปตามคลองต่าง ๆ เช่น คลองบางเขน คลองบางซื่อ คลองแสนแสบ คลองเทเวศร์ หรือ คลองบางลำภู ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งกระแส น้ำจะไหลแผ่กระจายขยายไปตามคลองซอยที่ เชื่อมกับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกด้านหนึ่ง ดังนั้นเมื่อการกำหนดวงรอบเกี่ยวกับการไหลของ น้ำไปตามคลองต่าง ๆ นับแต่ปากคลองที่น้ำไหลเข้ามาจนถึงปลายคลองที่น้ำไหลออกได้ อย่างเหมาะสม โดยที่น้ำสามารถไหลเวียนไปตามลำคลองได้ตลอดแล้ว ย่อมสามารถเจือ จางน้ำเน่าเสียและซักพาสังโศโครก ซึ่งจะเป็นวิธีการช่วยบรรเทาน้ำเน่าเสียในคลองต่าง ๆ ตอนช่วงฤดูแล้งได้อย่างดี เป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ในการทำให้ของเหลวเจือจาง (Dilution) โดยใช้หลักการแรงโน้มถ่วงของโลก (Gravity Flow) ในการดึงน้ำดีให้เข้ามา แทนที่น้ำเสีย

การบำบัดน้ำเสียโดยการทำให้เจือจาง

เมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปทอดพระเนตรสภาพน้ำเน่าเสียตามคลองต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครที่บริเวณประตูระบายน้ำปากคลองเทเวศร์ คลองแสนแสบ และคลองลาดพร้าว ซึ่งในครั้งนั้นได้พระราชทานพระราชดำริว่า

....การจัดระบบควบคุมระดับน้ำในคลองสายต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระบบระบายน้ำในกรุงเทพมหานครนั้น สมควรวางระบบให้ถูกต้องตามสภาพการณ์และลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งควรแข่งออกเป็น ๒ แผนด้วยกัน คือแผนสำหรับใช้กับในฤดูฝนหรือในฤดูน้ำมากนี้ ก็เพื่อประโยชน์ในการป้องกันน้ำท่วมและเพื่อบรรเทาอุทกภัยเป็นสำคัญแต่แผนระบายน้ำในฤดูแล้งนั้นก็ต้องจัดอีกแบบหนึ่งต่างกันไป เพื่อกำจัดหรือไล่น้ำเน่าเสียออกจากคลองดังกล่าวเป็นหลัก ซึ่งทั้งสองระบบนี้ควรจะพิจารณาถึงวิธีการระบายน้ำโดยอาศัยแรงโน้มถ่วงของโลกให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการควบคุมระดับน้ำตามลำคลองเหล่านี้....

จากแนวพระราชดำริดังกล่าวจึงบังเกิดกรรมวิธีในการบำบัดน้ำเสีย ๒ ประการตามแนวพระราชดำริ "น้ำดีไล่น้ำเสีย" คือ

วิธีที่หนึ่ง

ให้เปิดประตูอาคารควบคุมน้ำรับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงจังหวะน้ำขึ้น และระบายออกสู่อ่างน้ำเจ้าพระยาตอนระยะน้ำลง ซึ่งมีผลทำให้น้ำตามลำคลองมีโอกาสไหลถ่ายเทกันไปมามากขึ้นกว่าเดิม เกิดมีการหมุนเวียนของน้ำที่มีสภาพเน่าเสีย กลิ่นเหม็น กลายเป็นน้ำที่มีคุณภาพดีขึ้น

วิธีที่สอง

เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปทอดพระเนตรที่บริเวณปากคลองเปรมประชากร ตำบลบางกระสั้น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งเสียบคลองเปรมประชากร ตลอดช่วงคลองตอนบนถึงคลองรังสิตกระทั่งถึงปากคลองวัดหลักสี่เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียว่า

....คลองเปรมประชากรช่วงตอนล่างเป็นคลองสายหนึ่งที่สามารถรับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปช่วยบรรเทาน้ำเสีย โดยส่งกระจายไปตามคลองต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร จึงควรขุดลอกคลองนี้พร้อมกำจัดวัชพืชเพื่อให้เป็นคลองสายหลักในการผันน้ำคุณภาพดีไปช่วยบรรเทาให้น้ำเสียให้เจือจางลง...

....ให้หาวิธีรับน้ำเข้าคลองเปรมประชากร ตอนบนเป็นปริมาณมากภายในเวลาอันรวดเร็วเพื่ออัดเพิ่มระดับน้ำให้สูงขึ้นจะได้สามารถกระจายน้ำเข้าทุ่งบางไทร-บางปะอิน สำหรับใช้เพาะปลูกอย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตามจะต้องดำเนินการขุดลอกหนองน้ำธรรมชาติไปพร้อมกัน จะได้สามารถเก็บสำรองน้ำไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ สำหรับเส้นทางน้ำที่เชื่อมกับแม่น้ำเจ้าพระยาเส้นอื่น ๆ เช่น คลองเชียงรากน้อยนั้น ต้องรับรับน้ำเข้ามาเมื่อน้ำขึ้นและปิดประตูบังคับน้ำไม่ให้ไหลย้อนกลับเมื่อน้ำลง ทั้งนี้เพื่อเก็บกักน้ำคลองเปรมประชากรตอนบนในลักษณะ "อ่างเก็บน้ำ" เพื่อใช้ผลักดันน้ำเน่าเสียในคลองเปรมประชากรตอนล่างต่อไป....

แนวพระราชดำริสองประการนี้ แสดงถึงพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าทรงเชี่ยวชาญในด้าน การแก้ไขปัญหาล้างแควลุ่มอย่างแท้จริง ในเรื่องนี้ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ไทยที่ประจำการในต่างประเทศ ๗๗ นาย เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ในวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานนั้น ได้พระราชทานพระราชดำรัสว่า

....Notorious Problem Ecology ของกรุงเทพฯ ที่เรากำลังต้องการแก้ไขมาตั้งเท่าไร ๘-๙ ปีแล้ว แต่ก็ไม่ได้ทำ เพิ่งมาทำเอาเมื่อปีที่แล้ว คือว่าเรามีกำลังที่ได้มาโดยเปล่า ฟรี ไม่ต้องใช้ไบโอโลจิคอลซิสเต็ม (Biological System) ก็มีพลังของแสงอาทิตย์ พลังของพระอาทิตย์กับพระจันทร์ร่วมกัน คือน้ำขึ้นลงเวลาน้ำขึ้นในแม่น้ำเจ้าพระยาน้ำเจ้าพระยาจะขึ้นจนเลยนทบุรีเลยปทุมธานีไปเกือบถึงอยุธยา เวลานั้นน้ำขึ้นก็ขึ้นไปถึงโนน เวลานั้น

ลงก็ลงไปในทะเล.... แกวเทเวศร์ เวลานั้นน้ำขึ้นประมาณ ๑ เมตร เวลานั้นน้ำลงประมาณ ๑ เมตร รวมแล้ว ๒ เมตร ความแตกต่างหมายความว่าถ้าเราทำอะไรด้วยกำลังของน้ำที่ขึ้นและลงนี้ก็จะได้กำไรมากขึ้น เมื่อ ๘ ปีแล้ว ๙ ปี ไปที่ปากคลองเทเวศร์ คลองเทเวศร์นี้ก็ผ่านกรุงเทพฯ แล้วไปออกที่โรงแรมรอยัลลอคิตา ตรงนั้นทำประตูน้ำแต่ก็ปิดเอาไว้ น้ำในคลองเทเวศร์ก็ไหลโครก เด็กจะลงในน้ำเป็นอหิวาต์ทั้งนั้น แล้วก็ไปบอกว่าขอใช้ไฟฟ้าสัคนิดได้มั๊ย ใช้ไฟฟ้าเปิดประตูตอนนั้นน้ำขึ้น

....เวลานั้นเดือนเมษายน ฝนก็ไม่ตก ก็เปิดเวลานั้น เป็นวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๒๙ เปิดประตูน้ำก็ฟูเข้าไป เพราะเวลาน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งก็นับว่าใช้ได้เข้าไปในคลองเทเวศร์ซึ่งต่ำเมียมเวลาน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาลดลงไปด้วยน้ำลง ถึงจังหวะน้ำลงก็ปิด น้ำนี้ก็ไหลไปที่อื่นไม่ได้ไหลไปปากคลองตลาดไหลไปมันก็เล่นน้ำโสโครกไปอย่างนี้ทุกวัน แต่เวลาน้ำขึ้นน้ำลง เขาก็บอกว่ามีโทรศัพท์ที่จุดปากคลองเขาก็มีให้โทรศัพท์ไปที่อุทกศาสตร์ว่าเวลานั้นเวลาไหนน้ำขึ้นน้ำลง เวลานั้นน้ำขึ้นเต็มทีเปิด เวลานั้นน้ำลงปิด ทางโนนตรงกันข้ามเวลาน้ำขึ้นปิด ภายในไม่กี่วันผ่านผดุงกรุงเทพฯ กับคลองเทเวศร์ เด็กฉลองสงกรานต์ว่ายน้ำสบายเลยสนุกสนานและไม่เป็นโรคเพราะว่าน้ำสะอาด เสียเงินนิดเดียวค่าไฟฟ้าสำหรับเปิดประตูน้ำไม่ต้องสูบลูกสูบ พระราชดำริบำบัดน้ำเสียโดยหลักการนี้เป็นวิธีที่ง่ายประหยัดพลังงาน และสามารถปฏิบัติได้ตลอดเวลา ซึ่งแสดงถึงพระปรีชาสามารถอันสูงยิ่งในพระวิริยะอุตสาหะที่ทรงทุ่มเท เพื่อความสุขของปวงชนทั้งหลาย

แหล่งที่มาของข้อมูล
มูลนิธิชัยพัฒนา